

Skoleinspektør P. Lauridsen har offentliggjort en interessant Undersøgelse *Om Skyldjord eller terra in censu* (Aarbøger f. nord. Oldkyndigh. 1903. 1. Hæfte). Medens alle tidligere har ment, at den middelalderlige Skyldsættelse beroede paa en Taxation af, hvad Udsæd Jorden kunde modtage, søger Forf. at godtgøre, at Grundlaget var rent aritmetisk; en Mark, Øre, Penning Jord betyder et bestemt Areal. Han naar hertil især ved Tilbageslutninger fra senere Tider; Vejen er god nok, men det er et Spørgsmaal, om han ved at benytte den har udvist tilstrækkelig Forsigtighed. Da der fra anden Side kan ventes et Bidrag til Oplysning af disse ligesaa vigtige som vanskelige Forhold, skal jeg ikke komme nærmere ind paa Spørgsmaalet, men nøjes med at sige, at naar Hr. Lauridsen polemiserer mod min Fortolkning af, hvad Census, Skyld var, nemlig at det var Ledingsafgiften, saa synes hans egen Fortolkning af Ordet ganske uklar; „Skyld var Afgift, Skat, de offentlige Byrder“ siger han, men hvilke da? Foruden Ledingspengene kan der jo kun være Tale om Studen. — Af megen Interesse er det, at Hr. Lauridsen kan vise, at det dyrkede Areal i Falsters Nørre Herred 1682 var henved 18000 Tdr. Land; Opgivelserne fra Frederik III's Tid viser kun en Udsæd af c. 6000 Tdr., hvad der maa antages at svare til et dyrket Areal af 9000 Tdr. Forf. har Ret i, at Tallet fra Kristian V's Tid er det bedste, og jeg vilde have benyttet det, om jeg havde kendt hans Kilde. Det fører til — med min Opfattelse af Skyldtaxationen —, at der i Valdemarstiden var lige saa meget Jord under Ploven som 450 Aar efter.

Kr. Erslev.

Den danske Generalstab har udgivet 2det Bind af *Bidrag til den store nordiske Krigs Historie* med Særtitel: *Felttoget i Skaane 1709—1710* (1903); det er udarbejdet af Oberstløjtnant A. P. Tuxen, der i det hele har overtaget Ledelsen af Generalstabens historiske Arbejder, med Bistand af Kommandør C. L. With og Kaptajn A. L. Hansen. Værket, der er bygget paa det omhyggeligste Førstehaandsstudium af danske og svenske Arkivalier og tillige paa Terrænundersøgelser, indledes med en klar Udsigt over Danmarks

ydre Politik fra Freden i Traventhal til Krigens Begyndelse 1709, hvorefter Felttoget skildres udtømmende og i alle dets Enkeltheder. Det triste Indtryk, som denne Danmarks sidste Kamp for Skaane altid har gjort, forøges kun ved Bogen. Man har allerede tidligere været klar over, hvilket Ansvar der hviler paa Frederik IV, fordi han ved sin Italiensrejse 1708 — 09 forsømte det rette Tidspunkt til at faa sluttet Forbund med Rusland paa gunstige Vilkaar, men man har næppe hidtil vidst saa god Besked som nu om, hvilken skadelig Rolle Kongens Uvirksomhed og Mangel paa Interesse for Krigsbegivenhederne har spillet under selve Felttoget. Ved Siden heraf kritiserer Værket stærkt de danske Hærførere, baade Kristian Reventlow og Jørgen Rantzau. Af særlig Interesse er Skildringen af Slaget ved Helsingborg; meget nyt er her skaffet frem og det tidligere kendte kritisk sigtet. Det fremhæves, hvorledes den danske og den svenske Hær var numerisk lige stærke, den danske nærmest den svenske overlegen i Uddannelse, medens den svenskes Fortrin bestod i at have en overlegen Fører i Stenbock. Nederlaget skyldtes navnlig, at Jørgen Rantzau i sin Kampiver selv deltog i det i og for sig ikke urimelige Rytterangreb og glemte at lede hele Hæren, saaledes at denne mistede Sammenhæng i sin Opstilling. Værket er ledsaget af Gengivelser af samtidige Kort og Slagplaner.

Svarende til de store Samlingsværker, der findes inden for andre Videnskaber, forberedes for Tiden i Tyskland Udgivelsen af en *Handbuch der mittelalterlichen und neueren Geschichte*. Ledelsen er overtaget af Professor G. v. Below i Tübingen og Statsarkivar Fr. Meinecke i Berlin. Værket skal omfatte 4 Afdelinger og mindst 28 Bind. 1. Afdeling skal behandle Encyklopædi, Historieskrivningens Historie samt Verdensanskuelsens Udvikling, 2. Afdeling politisk Historie, 3. Afdeling Forfatning, Ret og Økonomi, 4. Afdeling Hjælpevidenskaber og Antikviteter. Udkommet er allerede Alwin Schultz: *Das häusliche Leben der europäischen Kulturvölker vom Mittelalter bis zur 2. Hälfte des 18. Jahrhunderts* (1903), der hører til 4de Afdeling.

Af *The Cambridge Modern History* er endvidere udkommet Vol. 7 *The United States* (Cambridge, 1903). Bindet, hvis Kapitler er udarbejdede af forskellige Forfattere, behandler de fransk-nordamerikanske Kolonier indtil 1763, de engelske indtil 1776 og derefter de Forenede Stater indtil 1902.

Næsten samtidigt har to franske Forfattere af Rang udgivet hver sit store Skrift angaaende omtrent samme historiske Periode. Den ene er Albert Sorel, der i 5te Bind af sit udmærkede Værk: *L'Europe et la révolution française* har behandlet hele Direktoriets Tid (Paris, 1903), den anden er Albert Vandal, tidligere navnlig bekendt ved sit Værk: *Napoléon et Alexandre I*, som har udgivet 1ste Bind af *L'avènement de Bonaparte*, omfattende Direktoriets sidste Aar, Konsulatets Tilblivelse og Forfatningen af 1799 (Paris, 1902). Der er den Forskel paa de to Værker, at det første fortrinsvis lægger Vægten paa Skildringen af de ydre politiske Forhold, det andet paa de indre Tilstande. Begges Fremstilling staar højt, men deres Stil ligner ikke hinandens. Sorels er ret knap og koncis, Vandals fyldig og for ordrig; den førstes formende Evne er skarp og plastisk, den andens dramatisk og malende. Sorel anvender stadigt historiske Sammenligninger, navnlig for at illustrere det Yndlingstema, som han har optaget fra Tocqueville, men udvidet ud over dennes Synspunkt, nemlig at Revolutionen i sine Fænomener er i inderlig Slægt med Frankrigs tidligere Historie; han har ved Siden heraf et stort Talent til at give betagende Billeder af Personer ogsaa i deres ydre Fremtræden; overordentlig levende fremstiler han saaledes den unge Bonaparte og det Indtryk, han maatte gøre paa dem, der kom i Berøring med ham. Vandal tager mere Sigte paa de øjeblikkelige Tidsforhold, og hans Talent er større til at skildre Situationer end Individualiteter; med stor Kunst opruller han Billeder af Frankrigs indre Tilstande i Slutningen af Direktoriets og Begyndelsen af Konsulatet og lader Læseren leve med i Brumairedagenes spændende Tildragelser. I de to Forfatteres Synsmaade er der en betydelig Lighed trods visse Forskelligheder. De staar begge, uden dog stærkt at betone det, som Modstandere af Aulard og hans

Skole baade i Bedømmelsen af hele Revolutionens Forløb og i Vurderingen af 18.—19. Brumaire. For dem begge er disse Dages Statskup ingenlunde Frihedens Tilintetgørelse. Thi Friheden var tabt i Forvejen og særlig ved Direktoriets Statskup i Fructidordagene 1797; fra det Øjeblik var det ogsaa givet, at det vilde blive Hæren og dens Førere eller Fører, som vilde gribe afgørende ind. Navnlige Vandal udvikler, med hvilket Tyranni og hvilken Egoisme Direktoriets Gik frem, hvorledes det undertrykkede baade den politiske og den religiøse Frihed, Sorel betoner stærkere, hvorledes Konventets Udenrigspolitik paa den uheldigste Maade fortsattes under Direktoriets og førte paa en Gang til Vilkaarlighed og Demoralisation og til mere og mere at lægge Tyngdepunktet i Hærene. Begge Forfattere er endvidere enige om, at Brumairestatskuppet ikke alt for meget maa tages som en enkelt Mands Værk. Der var en almindelig Længsel i Frankrig efter en gennemgribende Forandring, og særlig nærmedes den af den store Mængde, for hvem Forfatningsspørgsmaalet var blevet saa omtrent underordnet; træt og afmattet som den var af Revolutionens Omskiftelser og Voldsomheder, ønskede den blot Bevarelsen af Ligheden og den ny Ejendomsfordeling samt Oprettelsen af Ro og Orden og Fred ved Hjælp af en stærk Statsmagt, der dog vedblivende af de fleste tænkes som republikansk. I hvor høj Grad dette var Baggrunden for Brumaireomvæltningen, viste sig ogsaa ved, at den lykkedes, skønt den oprindelige Plan for dens Gennemførelse, ogsaa fra Bonapartes Side, strandede; det havde været Meningen at anvende helt eller halvt lovlige Former, kun ugerne tog de sammensvorne deres Tilflugt til den rene Magt. Ud herfra er det ogsaa, at baade Sorel og Vandal ikke ser Statskuppet som en Afslutning paa Revolutionen. For Sorel er det, som skete, absolut taget ikke noget stort Brud med den foregaaende Udvikling; Konsulatet fortsatte Revolutionen, idet han ved denne forstaar Brudet med Legitimiteten, Oprettelsen af den borgerlige Lighed og tillige den stærke Anspændelse af Kampen udadtil med det Formaal at udvide Frankrigs Grænser. For Vandal er endda den ny Tid Revolutionens Frelse, idet den

hindrer den fuldstændige Tilbagevenden til de gamle Tilstande. Til dette Referat af de to Forfatteres almindelige Betragtninger skal endnu knyttes nogle Ord om deres Bedømmelse af Bonaparte selv. Vandal ser ubetinget med størst Sympati paa ham; om han end ganske vist fordømmer hans udenrigske Politik's yderliggaaende Maal og Midler, berømmer han ham ikke alene, fordi han oprettede Orden i Frankrig, men ogsaa for den Gloire, Nationen skylder ham, og han synes kun i ringe Grad at have Sans for de Ulykker, han derved bragte over Frankrig, ligesom han ikke beklager, at han ikke benyttede den Baggrund, der var for hans Magtbegyndelse, til at grundfæste en lovordnet politisk Frihed. Sorel lader derimod vel det franske Folk dele Ansvarret med ham for Erobrings- og Sejrsattraaen, men betoner ved Siden heraf, paa dette Punkt i en vis Tilslutning til Taine, at han var den fremmede, Korsikaneren, der betragtede Frankrig som sin Erobring og stadigt dreves videre frem paa Erobringens Baner, fordi en eneste Eftergivenhed over for Europa vilde rokke ved hans Diktatur's Forudsætninger, et Motiv, der tillige forbandtes med hvad Sorel kalder hans hele romerske Geni, dette forstaaet som Opfattelsen af alle fremmede Lande som tjenende hans Stat og hans egen Magt.

Den franske Historiker og tidligere Udenrigsminister Gabriel Hanotaux, i videnskabelig Henseende mest bekendt ved sit udmærkede, men ikke fuldendte Værk: *Histoire du Cardinal de Richelieu*, har begyndt Udgivelsen af *Histoire de la France contemporaine (1871—1900)*. Det udkomne 1ste Bind (Paris, 1903) omfatter Tiden 1871—73. Efter en indledende Udsigt over Kejserdømmets Fald og Krigens Afslutning, hvor bl. a. Indtrykket af Paris's Belejring og Kapitulation paa Befolkningen i Provinserne skildres paa en overordentlig stemningsfuld Maade, fremstilles i skarpe og klare Træk Nationalforsamlingen i Bordeaux, Kommunen, Frankfurttraktaten og Befrielsen af Frankrigs Territorium for de tyske Tropper samt Partikampene inden for Nationalforsamlingen i Versailles indtil Thiers's Fald og Mac Mahons Valg til Præsident

i Maj 1873. Bogen indeholder fortrinlige Karakteristikker, saaledes baade af Greven af Chambord og af Thiers, hvis Styrelse Forf. i det hele berømmer; over for dens Mangler fremhæves de overordentlig vanskelige Forhold. Med stor Interesse maa man se hen til Værkets følgende Bind, hvor Hanotaux ud af egen personlig Erfaring og nøje Forbindelse med de andre ledende Mænd vil kunne give meget nyt.
